

מה בבסיס אי-ההכרה ביישובים הבדואים?

יריב מוהר

ממשלת ישראל מתעתדת להשקיע כ-8 מיליארד ₪ בהעברת כ-40 אלף חקלאים בדואים לעיירות צפופות ומוכות אבטלה. חוסר ההיגיון הכלכלי והחברתי הזה עומד בבסיסה של תכנית ממשלתית הידועה בשם תכנית פראוור/בגין. יש לציין כי ההעברה תיעשה בכפייה, כלומר בניגוד לרצונם של הבדואים, והיא תייצר מתחים נוספים בין השלטון ובין מי שמוגדרים כאזרחים, אך נוהגים בהם כנתונים.

הנגב רחב דיו. שטחו מהווה כ-60% משטח המדינה, אך גרים בו רק 8% מתושביה. כלומר: יש בו מקום לכולם – לבדואים וליהודים. זוהי טענתו של ד"ר תיאבת אבו ראס. מדוע למסקנה זו לא יכולים להגיע גם האוחזים בהגה השלטון? הרי אין שום צידוק מוסרי, וגם אין שום צורך מעשי, לצופף בדואים בעיירות מוכות אבטלה, שהוכח כבר שאין בהן תועלת - לא למדינה ולא לאזרחיה הבדואים.

כיום מתנכרת מדינת ישראל להכרה בשיטת הבעלויות המסורתית של הבדואים, אבל זוהי שיטה שהכירו בה לא רק הבריטים והעות'מאניים, אלא התנועה הציונית בעצמה. גופים ציוניים, שפעלו בטרם קום מדינת ישראל, הכירו בבעלות הבדואים על אדמתם בנגב החל מיומנים מסוף המאה ה-19 [לבונטין] ועד 1948. לפי סקר קרקעות מקיף שערכה חברת "הכשרת היישוב" ב-1920, היו בבעלות הבדואים כמעט 3 מיליון דונם בנגב. כיום, גם לו יאושרו כל תביעותיהם, ישבו הבדואים על 650 אלף דונם. השתלטות או הסתפקות בפירוורים?

גם אם נניח שיש איזושהי הצדקה להתנכרות הזו, וגם אם נניח שהכפרים הבדואים אכן יושבים על "אדמות מדינה", עדיין התוכנית מהווה אפליה פושעת. מאות יישובים חקלאיים יהודיים [מרבית המושבים והקיבוצים] יושבים על אדמות מדינה ומדינת ישראל מחכירה להם את הקרקע לדורות במחיר סמלי ביותר. המדינה לא מוחקת אותם ולא מונעת מהם חשמל ומים. מדיניות כזו שומרת מדינת ישראל לערבים בדואים בלבד.

בעצם המדינה מנסה לעקור את הבדואים מכפריהם ולרכז אותם בעיירות, כך שיחיו על שטח מצומצם בעת שהיא מאשרת עוד שטחים להקמת יישובים יהודיים קטנים וחוות בודדים ליהודים בלבד, לעיתים על אותו שטח שנלקח מהבדואים. אלא שכבר כיום חיים הבדואים בצפיפות אם משווים אותם למגזר החקלאי היהודי: מבחינת צדק חלוקתי הצפיפות בכפרים הבלתי מוכרים - עם כל האדמות אותן הם תובעים - גבוהה יותר מפי-6 מאשר במועצה החקלאית היהודית הסמוכה, בני שמעון.

את ההצדקה למדיניות זו מוצאת ישראל באופן שחורג מכל עיקרון של הוגנות ושוויון. מדינת ישראל מבקשת להיכנס לנעליה של האימפריה העות'מנית - כזכור גוף כובש ולא-דמוקרטי - ובאמצעות אימוץ סלקטיבי של חוקיה ותקנותיה של האימפריה - שאפילו היא לא אכפה בפועל על הבדואים - כדי לבצע נישול. הדבר יצר דיסוננס מוסרי גם בקרב הוועדה לענייני קרקעות הנגב בראשות משפטנית הימין, פליאה אלבק, שקבעה כי "לא יתכן מבחינה אנושית, [...] שהבדואים יפנו מכל אזור הסייג [...] למרות שנים רבות מאוד של חיים [בשטח] אך ורק לאור הטענה שלא היה במקום יישוב כפרי או עירוני בנוי בשנת 1858" [מצוטט אצל דו"ח מכון אדווה]. ואם המצב המשפטי באמצע המאה ה-19, עת נחקק חוק הקרקעות העות'מני, הוא אכן בסיס מפוקפק לקביעת זיקת בעלות כיום, כפי שגורסת ועדת אלבק, אזי המסקנות שצריכות להגזר מעקרון זה, לו מאמצים אותו בכנות, מרחיקות לכת בהרבה. לא ניתן ללכת אחורה בזמן באופן סלקטיבי ובוטה כל כך, רק כדי "להפיל" את היישובים הבדואים בלבד ולהתכחש לזכות קיומם.

מאחורי התוכנית הזו עומדת מטרה ליהד את הנגב. הכוונה אינה התיישבות של יהודים לצד הבדואים, אלא במקום הבדואים ועל חשבון שטחי המחיה שלהם. כיהודי המחובר למורשתו אני חש בושה עמוקה במדיניות זו של ייחוד, וזעם עמוק על כך שהמדינה מיישמת מדיניות זו כביכול גם בשמי.